

Rapport

efter kvalitetsgranskning av idrott och hälsa i
grundskolan i Bäckaskolan i Gnosjö kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Bakgrundsuppgifter om Bäckaskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen har under hösten 2011 genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i idrott och hälsa i grundskolans årskurser 4–6. Granskningen av Bäckaskolan i Gnosjö kommun ingår i detta projekt.

Bäckaskolan besöktes mellan den 28 och 30 september 2011. Ansvariga inspektörer har Annette Johnsson och Anna Sandell varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen i idrott och hälsa genomförs i totalt 28 kommunala skolor och åtta fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av idrott och hälsa är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Resultat

1. Täcker undervisningen i idrott och hälsa in syftet och alla kunskapsområden så att eleverna ges möjlighet att uppnå kunskapskraven?

Syftet med undervisningen i idrott och hälsa är enligt **kursplanen** att eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper i att planera, genomföra och värdera olika rörelseaktiviteter. Vidare ska eleverna ges förutsättningar för att utveckla goda levnadsvanor och ges kunskaper om hur fysisk aktivitet förhåller sig till psykiskt och fysiskt välbefinnande. Eleverna ska också utveckla förmågan att vistas i utemiljöer under olika årstider och få förståelse för värdet av ett aktivt friluftsliv. Kursplanen anger därvid tydligt ett centralt innehåll för undervisningen uppdelat i områdena rörelse, hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse. **Skollagen** anger att lärarna ska ha utbildning för den undervisning de bedriver. Enligt **läroplanen** har rektor ansvar för att undervisningen följs upp och utvärderas.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att en stor del av lektionsinnehållet i idrott och hälsa handlar om rörelseaktiviteter där olika typer av bollspel och tävlingsidrott dominerar. Delar som behandlar hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse får inte sällan stå tillbaka. Både lärare och elever tenderar att uppfatta ämnet på ett sätt som avviker från det kunskapsobjekt som finns beskrivet i kursplanen. Ofta bedöms eleverna efter parametrar som närvaro och inställning samt efter mätbara idrottsprestationer. De skolor som lyckas bäst i sin undervisning i idrott och hälsa är de skolor som följer kursplanens innehåll, uppmärksammar samtliga elevers intressen och behov och som har tydliga bedömningskriterier med grund i kursplanen.

Får eleverna undervisning i idrott och hälsa i den omfattning de har rätt till?

Bäckaskolan följer samma timplan som Ävikensskolan och Hillerstorpsskolan i Gnosjö kommun. I denna har man som undervisningstid i ämnet idrott och hälsa angivit 504 timmar i grundskolan från årskurs 1 till årskurs 9. Av dessa är 160 timmar utlagda i årskurserna 4–6. Enligt skollagen ska undervisningen i idrott och hälsa totalt omfatta minst 500 timmar i årskurserna 1–9 vilket innebär att skolans utlagda undervisningstid i idrott och hälsa uppfyller skollagens krav på omfattning.

Får eleverna en undervisning som minst täcker in syftet och alla kunskapsområden?

Skolan har till Skolinspektionen redovisat en läsårsplanering för ämnet idrott och hälsa som gäller 2010/11. Vid intervjuer med lärare och elever samt lektionsbesök framgår att undervisningen vid besöket dittills under läsåret 2011/2012 har täckt in områdena Rörelse samt Friluftsliv och utevistelse. Läraren berättade vid intervjuerna att planeringen för undervisning som behandlar

det tredje centrala området i kursplanen, Hälsa och livsstil, är under utarbetande.

Ger undervisningen eleverna möjlighet att uppnå alla kunskapskrav i idrott och hälsa?

Tabell 1. Andel elever som nått målen i ämnet idrott och hälsa¹

Årskurs	2006	år 2007	år 2008	år 2009	år 2010	år 2011
5	-	-	-	90 %	84 %	89 %
9	96 %	90 %	96 %	91 %	94 %	-

Källa: Skolans uppgifter

Granskningen visar att Bäckaskolan har en god måluppfyllelse i ämnet idrott och hälsa i årskurs 5. Det finns ingen nämnvärd skillnad i måluppfyllelse mellan könen. För närvarande ges stöd genom att läraren ger extra stöd under ordinarie lektionstid till de elever som riskerar att inte nå målen. Särskilt stöd har tidigare år getts i form av extralektioner i ämnet och enligt rektorn finns det möjlighet att anordna extralektioner även innevarande år i mån av behov.

Utgår lärarnas bedömning från kunskapskraven i idrott och hälsa?

Dokumentanalys, intervjuer och lektionsobservationer visar att läraren gör bedömningar utifrån kunskapskraven inom kunskapsområdena Rörelse samt Friluftsliv och utevistelse. Vid elevintervjuerna framkom en tydlig betoning på skillnaderna mellan flickornas och pojkarnas krav på prestationer; t.ex. har läraren hittills angett betydligt lägre uppnåendekrav för flickorna än för pojkarna när det gäller löptid för en viss sträcka. Läraren menade dock att han inte kommer att fortsätta med kvantitativa uppnåendemål för bedömningen av elevernas prestationer då det inte överensstämmer med Lgr11.

¹ Resultaten i tabellen illustrerar måluppfyllelse utifrån tidigare bestämmelser i skollag (1985:1100), grundskoleförordning (1994:1194) samt läroplan (Lpo 94) och kursplan. Bedömningen av elevernas möjligheter att uppnå kunskapskraven enligt Lgr 11 baseras på måluppfyllelse enligt tidigare bestämmelser samt de förutsättningar undervisningen ger vid granskningstillfället.

Har lärarna utbildning för den undervisning de bedriver?

Vid Bäckaskolan undervisar en lärare i idrott och hälsa i årskurserna 4-6. Läraren är utbildad lärare i idrott och hälsa.

Tar rektor ansvar för att undervisningen i ämnet idrott och hälsa följs upp och utvärderas?

Vid rektorsintervjun framkom att rektorn i möjlig mån utför lektionsbesök i samtliga ämnen. Inför dessa lektionsbesök lämnar lärarna in en pedagogisk planering för den lektion som ska besökas, men enligt rektorn har det varit få utförda lektionsbesök i ämnet idrott och hälsa, i synnerhet det senaste året. Lärarna lämnar terminsvis in elevresultat för varje årskurs i varje ämne och för läsåret finns en samlad utvärdering av studieresultaten i årskurs 4-6 för läsåret 2010/2011 i idrott och hälsa. Vid intervjun med rektorn framkom att denne i avseenden på resultatbilderna är förtrogen med ämnet idrott och hälsa. Rektor har dock inte kännedom om huruvida eleverna får undervisning inom samtliga kunskapsområden i läroplanen för idrott och hälsa och ingen översiktlig planering över innehållet i undervisningen i idrott och hälsa för läsåret 2011/2012 fanns tillhanda vid inspektionsbesöket. Därför bedömer Skolinspektionen att rektorn behöver säkerställa att undervisningen i idrott och hälsa systematiskt följs upp och utvärderas.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna får undervisning i idrott och hälsa i den omfattning de har rätt till och att läraren arbetar med att implementera Lgr 11 så att undervisningen omfattar samtliga kunskapsområden. Eleverna har möjlighet att få både stöd och särskilt stöd vid behov. Rektor behöver dock säkerställa att undervisningen i idrott och hälsa systematiskt följs upp och utvärderas.

2. Uppfyller undervisningen i idrott och hälsa styrdokumentens krav på en likvärdig utbildning efter varje elevs förutsättningar och behov?

Enligt skollagen ska utbildningen inom varje skolform vara likvärdig, oavsett var i landet den anordnas. Grundskolans läroplan anger att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Skolan har därvid ett ansvar för att motverka traditionella könsmönster och ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att undervisningen i idrott och hälsa bidragit till en negativ självbild för vissa elever. Trots ämnets allmänna popularitet har idrott och hälsa en relativt hög frånvaro. En förhållandevis stor andel elever deltar sällan aktivt i undervisningen. Skolans mest angelägna uppgift är därför att uppmärksamma de elever som inte finner sig tillrätta med ämnet. De skolor där bedömningskriterierna i idrott och hälsa är tydligt uttalade är de som lyckas bäst. Genusperspektivet och faktorer hos eleverna som föreningsengagemang, ekonomiska villkor och sociokulturell bakgrund är viktiga att ta hänsyn till. Lärarens egna attityder till ämnet är också en faktor som påverkar. Viktigt är även samverkan mellan idrottslärare och lärare i andra ämnen. Då dessa delar beaktas har skolan bättre förutsättningar att lyckas med undervisningen i idrott och hälsa.

Anpassar skolan undervisningen i idrott och hälsa för varje elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande?

Både observationer och intervjuer med lärare och elever visar att undervisningen i idrott och hälsa till viss del ger utrymme för individanpassning. De exempel som redovisades var då eleverna tränar kullerbyttor, då de elever som har svårigheter först får träna på en tjock matta för att sen gå över till en tunnare matta samt vid undervisningen i orientering genom att läraren har extra banor för de som är snabba. Undervisningen är vid bollspel ibland könsuppdelad då läraren har upptäckt att flickornas aktivitet blir mindre då de spelar i mixade lag. I elevintervjuerna framkom det att eleverna upplever att de kan påverka undervisningen till viss del genom att komma med förslag som sedan i mån av tid blir verkställda. Det framkom i rektors-, lärar- och elevintervjuerna att eleverna två och två någon gång per år gör sina egna lektionsplaneringar vilket eleverna uppskattar mycket. Vid lektionsobservationerna gjorde läraren en mindre muntlig utvärdering efter varje lektion där han frågade eleverna vad de tyckte om lektionen.

Har eleverna kunskap om syfte, centralt innehåll och kunskapskrav i idrott och hälsa?

Vid elevintervjuerna framkommer det att eleverna inte i tillräcklig omfattning informeras om syfte, centralt innehåll och kunskapskrav för undervisningen. Eleverna kan inte på ett tydligt sätt ge uttryck för vilka kunskaper och färdigheter de förväntas få genom undervisningen i idrott och hälsa. Skolinspektionen bedömer att läraren behöver säkerställa att undervisningens syfte och centrala innehåll i idrott och hälsa tydliggörs för eleverna. Detta är en förutsättning för elevers möjlighet till reellt inflytande och reell påverkan av undervisningen.

Har skolan sådan tillgång till lokaler och utrustning att en likvärdig utbildning kan genomföras?

Bäckaskolan har tillgång till idrottshall och i anslutning till grönområden. För friidrottaktiviteter finns tillgång till löparbanor och hoppgrop.

Kontrollerar lärarna elevernas närvaro och deltagande i undervisningen i idrott och hälsa?

Läraren kontrollerar inför varje undervisningstillfälle elevernas närvaro och orsaker till elevers frånvaro. Vid intervjuer med lärare och rektor framkommer att det inte finns någon systematisk frånvaro i idrott och hälsa, varken på grupp- eller individnivå. Vid besöket på Bäckaskolan förekom dock att elever var närvarande men inte deltog i undervisningen på grund av att de inte hade med ombyteskläder, var skadade eller sjuka. Både observationer och intervjuer visar att idrottsläraren löser dessa situationer genom att eleverna får vara med i den mån de kan samt att elever utan ombyteskläder är med i mindre krävande aktiviteter. Om det är en idrottslektion utomhus får eleverna ibland ta en promenad, om det är en inomhuslektion och de inte alls kan delta får de gå till en annan klass och utföra skolarbete i andra ämnen. Läraren behöver därför utveckla beredskap för hur situationer ska hanteras då elever inte kan delta i den gemensamma undervisningen så att även deras aktiviteter syftar mot kunskapskraven i kursplanen för idrott och hälsa.

Följer skolan skollagens bestämmelser om befrielse?

Enligt Bäckaskolans rektor har det under de senaste åren inte funnits några elever som varit befriade från undervisningen i idrott och hälsa.

Samverkar lärarna i idrott och hälsa med andra lärare?

Läraren träffar regelbundet, och samverkar med, andra lärare i idrott och hälsa i kommunen. Vid lärar- och elevintervjuer samt lektionsbesök framkom att den samverkan som förekommer mellan ämnet idrott och hälsa och andra ämnen på skolan är i samband med den så kallade Äventyrsdagen då läraren i idrott och hälsa samverkar med lärarna i matematik och biologi. För övrigt förekommer ingen samverkan mellan idrott och hälsa och andra ämnen på skolan.

Får lärarna kompetensutveckling inom idrott och hälsa?

Lärar- och rektorsintervjuer visade på att läraren i idrott och hälsa får kompetensutveckling i sitt ämne, t.ex. deltar läraren i en kurs i Äventyrspedagogik som syftar till att utveckla ämnet idrott och hälsa. För implementeringen av Lgr11 i ämnet idrott och hälsa har idrottslärare i flera kommuner träffats för att arbeta med den. Läraren deltar även, då detta erbjuds, i utbildningar arrangerade av GIH (Gymnastik- och idrottshögskolan).

Sker skolans samverkan med föreningslivet på ett sådant sätt att kraven på likvärdig utbildning uppfylls?

Enligt rektorn och skolans lärare i idrott och hälsa har Bäckaskolan ingen kontinuerlig samverkan med föreningslivet över läsåret.

Ser skolan till att kränkande behandling inte förekommer i samband med undervisningen i idrott och hälsa?

Vid intervjun med rektorn framkom det att det på skolan har förekommit fall av kränkningar i omklädningsrummen i samband med lektionerna i idrott och hälsa. Skolan arbetar för att minska riskerna för fortsatta kränkningar genom att ha personal i omklädningsrummen i anslutning till lektionerna. Vid intervjuerna med eleverna framkom dock att kränkningar fortsätter och att de bara har avstannat temporärt när personal funnits i omklädningsrummen. I samband med de besökta lektionerna i idrott och hälsa kunde Skolinspektionen observera att det förekom kränkningar mellan elever. Skolinspektionen blev informerad av läraren att han genom tillsägelser försöker komma tillrätta med problemet. Skolinspektionen ser allvarligt på situationen och uppmanar skolan att lösa problemen snarast. Skolan behöver se till att inga elever utsätts för kränkande behandling i samband med undervisningen i idrott och hälsa.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att läraren behöver säkerställa att undervisningens syfte och centrala innehåll i idrott och hälsa tydliggörs för eleverna och se till att eleverna därigenom ges möjlighet till reellt inflytande och reell påverkan av undervisningen. Läraren behöver vidare även utveckla beredskap för hur situationer ska hanteras då elever inte kan delta i den gemensamma undervisningen så att även deras aktiviteter syftar mot kunskapskraven i kursplanen för idrott och hälsa. Vidare behöver skolan se till att inga elever utsätts för kränkningar i samband med undervisningen i idrott och hälsa.

Tvärgående granskningsaspekt:

Används IT-verktyg i undervisningen på ett sätt som stödjer elevernas kunskapsutveckling och utvecklingen av deras digitala förmåga?

Skollagen anger att det för utbildningen ska finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen kan uppfyllas. I förarbetet till lagen talas om "elevers varierande behov avseende kommunikation, information och informationsteknik". Enligt grundskolans läroplan ska eleverna kunna använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Forskning och beprövad erfarenhet visar att IT i undervisningen bör struktureras och användas på ett medvetet sätt. En IT-strategi måste fokusera på mer än bara teknisk utrustning och tillgänglighet – den måste även sträva efter att skapa en omfattande digital kompetens bland eleverna och bör genomsyra i stort sett alla ämnen.

Stödjer IT-användningen elevernas lärande och utvecklingen av elevernas digitala kompetens?

Vid tillsynsbesöket framkom det att IT-verktyg inte används i undervisningen i idrott och hälsa. Rektorn behöver därför arbeta för att utveckla användningen av IT-verktyg i idrott och hälsa så att eleverna får en tidsenlig undervisning och så att idrott och hälsa bidrar till läroplanens mål om att eleverna ska kunna använda modern teknik som verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn bör arbeta för att utveckla användningen av IT-verktyg i idrott och hälsa då läroplanens mål beskriver att eleverna ska kunna använda modern teknik som verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Bakgrundsuppgifter om Bäckaskolan

Gnosjö kommun är belägen i Småland och hade vid besöksstillfället ca 9 500 invånare. Läsåret 2010/2011 fanns sex kommunala grundskolor i Gnosjö kommun.

Bäckaskolan är en F-9 skola med sammanlagt 470 elever varav 97 elever i årskurserna 4-6 läsåret 2011/2012. Det finns en undervisande lärare i de granskade årskurserna i idrott och hälsa. Undervisningen är uppdelad på 2x40 minuter i veckan i årskurs fyra och 3x40 minuter i årskurs fem och sex.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att ta reda på om kommunala och fristående skolor följer innehållet i läroplanen och i kursplanen för idrott och hälsa i årskurserna 4-6. Särskilt har utvalda aspekter kring hur undervisningen i ämnet lever upp till styrdokumentens krav på en likvärdig utbildning granskats. Granskningen har utgått från följande frågeställningar.

1. Täcker undervisningen i idrott och hälsa in syftet och alla kunskapsområden så att eleverna ges möjlighet att uppnå kunskapskraven?

Inom ramen för denna frågeställning har Skolinspektionen granskat att ämnets syfte och samtliga kunskapsområden som omnämns i kursplanen för idrott och hälsa finns med i skolans och lärarens övergripande planering och ges tillräckligt utrymme i undervisningen. Skolinspektionen har granskat den lokala planeringen på både lektions- och årskursnivå och i samband med detta efterfrågat motiven bakom val av undervisningsinnehåll.

Särskild uppmärksamhet har riktats mot de områden som forskning och utvärdering funnit ofta försummas, vid sidan av kunskapsområdena hälsa och livsstil samt friluftsliv och utevistelse, även specifika innehållspunkter som simundervisning, dans och rytmik, orientering och kunskap om första hjälpen och agerande i nödsituationer.

2. Uppfyller undervisningen i idrott och hälsa styrdokumentens krav på en likvärdig utbildning anpassad efter varje elevs förutsättningar och behov?

Inom detta område har granskats huruvida enskilda elever eller grupper av elever riskerar att missgynnas utifrån undervisningens innehåll eller genomförande. Av särskild vikt här är jämställdhets- och genusfrågor, alltså i vad mån utbildningen är anpassad efter elevers olika förutsättningar och intressen och i vad mån den tar sin utgångspunkt i traditionella könsroller. Skolinspektionen har även granskat i vilken mån både elever med och utan idrottserfarenhet kan

tillgodogöra sig undervisningen. Även närvaro- och deltagandemönster har granskats utifrån dessa perspektiv.

IT i undervisningen

I anslutning till granskningen av idrott och hälsa har även en tvärgående granskning om IT i undervisningen genomförts. Inspektörerna har där granskat om undervisningen i idrott och hälsa innehåller IT-relaterade inslag för att läroplansmålen och kunskapskraven ska kunna nås.

Metod och material

Innan besöket på skolan genomförts har en dokumentanalys gjorts. Dokumentationen har begärts in från den granskade skolan och innefattar bland annat lektionsplanering, underlag för utvecklingssamtal, lokala bedömningskriterier, skriftliga omdömen i idrott och hälsa, åtgärdsprogram i idrott och hälsa, dokumentation om personal, eventuella beslut om befrielse för elever med mera.

I samband med att dokument begärts in har Skolinspektionen därutöver efterfrågat en verksamhetsbeskrivning som fyllts i av rektorn och läraren som undervisar i idrott och hälsa. Skolinspektionen har på så vis getts en inledande bild av skolans undervisning i idrott och hälsa.

Vidare har granskningen genomförts med hjälp av lektionsobservationer. Syftet med observationerna är att inspektörerna dels kunnat skapa sig en allmän bild av undervisningen och dels getts möjlighet att samla in data för underlag till bedömningar.

I syfte att få en allsidig bild av skolans undervisning i idrott och hälsa har inspektörerna därutöver genomfört intervjuer med skolans rektor, den lärare som undervisar i ämnet samt ett urval av elever i årskurserna 4 – 6.